

**ROZPRÁVANIE O INAKOSTI:
SLOVINSKÁ FILOZOFIA V SLOVENČINE**

Slovinská filozofia sa po prvý raz predstavuje čitateľom časopisu *Filozofia* v ucelenejšej podobe. Kultúrne styky medzi obidvoma prostrediami boli pomerne intenzívne až do druhej svetovej vojny, aj keď práve tie filozofické viac-menej iba sprostredkovane. Hneď po druhej svetovej vojne a radikálnych politických zmenách došlo na obidvoch stranách najskôr ku „komunikačnému šumu“, neskôr už aj k zásadnému vzd'aloňovaniu sa, v ktorom mala svoje prsty najmä ideológia; v celej východnej časti Európy prebiehalo intenzívne a násilné „triedenie umov“. Zatiaľ čo predtým by sme mohli príbuzenstvá odhaliť bez väčších ťažkostí, po skúsenosti so „strašidlom komunizmu“ sa filozofické orientácie v jednej i druhej krajine inšpirovali odlišnými cudzími vzormi a kľúčovými filozofickými smermi a tento stav zrejme pretrvával až do obdobia postmodernity. Historická dynamika týchto vzájomných vzťahov by si celkom iste zaslúžila hlbší výskum.

Slovinská filozofia po druhej svetovej vojne postupne získavala nové možnosti, najmä po ideologickom a politickom oteplení koncom 60. a začiatkom 70. rokov. Bolo to tak aj vďaka výraznejšiemu intelektuálnemu vreniu v kultúrnej verejnosti a procesu posilňovania i vnútornej diferenciacie občianskej spoločnosti v Slovinsku. Filozofia sa zároveň rozvíjala v ustavičnom dialógu s filozofiou v rámci ostatných federatívnych republík vtedajšej Juhoslávie, kde v rozličných obdobiach existovali viaceré silné filozofické školy, predovšetkým záhrebská *Praxis* a Korčulanská filozofická škola. Dôležité diela súdobého filozofického myslenia vychádzali – popri Záhrebe – aj v Sarajeve a Belehrade, nechýbali ani diela klasikov. Mnohé z nich boli zrejme trňom v oku vtedajšiemu vládnucemu režimu a slovinské prostredie bolo na ich vydávanie či šírenie príliš malé a konzervatívne.

V (ďalšom) krízovom období 70. rokov, keď nastúpila akási juhoslovanská podoba „normalizácie“, filozofia vďaka originálnemu, ideologicky nepoplatnému mysleniu Dušana Pirjevca získala svoj najvitálnejší priestor na Katedre komparatistiky Filozofickej fakulty v Ľubľane. Dušan Pirjevec rozvinul svoje vlastné myslenie, vychádzajúc pritom z reflexie literárnych diel a z previazania tejto reflexie so súčasnou fenomenológiou. Slovinská fenomenológia sa v dôsledku tohto presunu ťažiska stala silnou zbraňou pri reflektovaní slovinskej reality, filozoficky či konceptuálne dokonca vplývala aj na utváranie samostatného slovinského štátu (roku 1991 – prvýkrát v histórii – bol medzi autormi ústavy Slovenskej republiky aj filozof Tine Hribar, najznámejší predstaviteľ slovinského fenomenologického myslenia v uplynulých desaťročiach).

Slovinská spoločnosť je ešte aj dnes dosť výrazne poznačená traumatickou skúsenosťou z obdobia bezprostredne po druhej svetovej vojne a masovými mimosúdnyimi masakrami (aj civilného obyvateľstva) v roku 1945. Obidve prevládajúce filozofické ško-

ly (fenomenológia i psychoanalýza) tu zjavne našli priestor na pôvodnú, značne inovatívnu filozofickú reflexiu. Parafrázujúc jeden z provokatívnych výrokov filozofa Slavoj Žižeka, známeho aj vo svetových súvislostiach a pochádzajúceho práve z tohto kúta Európy, možno je slovinský priestor ideálny na rozvíjanie filozofickej psychoanalýzy práve v dôsledku historicky preukázateľnej traumatizovanosti. No nejde tu len o absurdity vývoja: Slovinská spoločnosť nepochybne potrebuje dospieť k vyrovnaniu, zmiereniu medzi ľuďmi – tak medzi živými a živými, ako aj medzi živými a mŕtvymi –, čo predstavuje najmä fenomenologickú problematiku. Na pomedzí filozofie, politickej teórie a spoločenskej kritiky sa tomuto fenoménu už desaťročia venuje napríklad filozofka Spomenka Hribar. Samozrejme, v Slovinsku sa uchytili a rozvinuli aj iné filozofické smery – inštitucionálne silná je najmä analytická filozofia. Jej najznámejším predstaviteľom je – dnes už predstaviteľ staršej strednej generácie – filozof Matjaž Potrč.

Lublňanská psychoanalytická škola sa preslávila aj vo svete, má tiež svoje vydavateľstvo a svoj časopis. Filozof Dean Komel, ktorý v Slovinsku vedie Fenomenologickú spoločnosť a ktorý spoluzakladal aj Svetové fenomenologické združenie, zase rediguje časopis a knižnú edíciu *Phainomena*. Po roku 1989 v Slovinsku vznikli mnohé preklady základných filozofických diel do slovinčiny, nasledujúce dve desaťročia zaznamenali nebývalý rozkvet filozofie a vydávania filozofickej literatúry.

Intelektuálny život a vôbec pôsobenie kritickej verejnosti v Slovinsku, ako aj iné tvorivé oblasti od literatúry až po filozofiu sa v Slovinsku už tradične odvíjajú od pôsobenia literárno-humanisticky profilovaných časopisov; bolo to tak dokonca už v čase pred druhou svetovou vojnou. Koncom 60. rokov začal vychádzať časopis *Revija 2000* (*Časopis 2000*), ktorý sa nasledujúcich štyridsať rokov venoval najmä kresťanskej personalistickej filozofii. Tú sem už v 20. rokoch 20. storočia vniesol okruh spolupracovníkov časopisu *Križ na gori* (*Križ na vrchu*) a koncom 30. rokov časopisu *Dejanje* (*Čin*) na čele s básnikom, vizionárom a filozofom Edvardom Kocbekom. Posledným článkom v našom hermeneutickom rozprávaní o inakosti, ako sme konceptualizovali túto *Krátku antológiu súčasného filozofického myslenia v Slovinsku*, je časopis *Apokalipsa* (*Apokalypsa*, resp. *Apokalypsis*), ktorý vznikol spolu s knižným vydavateľstvom v roku 1993, čiže už po osamostatnení Slovinska, ako posledný z celého radu jeho predchodcov a ktorý personalistickú orientáciu v danom myšlienkovom priestore rozšíril o existencialistickú orientáciu v tom najširšom zmysle slova: od hermeneutiky a fenomenológie až po prieniky s postštrukturalizmom a feministické štúdie. Pritom treba zdôrazniť, že vo svojich záujmoch a aktivitách nie je ohraničený len na kresťanstvo. Výrazným rysom tohto intelektuálneho okruhu je jeho väčšia zraniteľnosť – práve preto, že je otvorený rozličným smerom, a tak zároveň rozrôznenejší či fragmentarizovanejší. Pôsobili alebo pôsobia v ňom aj takí myslitelia, ktorých ťažko zaradiť kamkoľvek – napríklad komparativista a filozof Iztok Osojnik, historický antropológ Braco Rotar alebo architekt Janko Rožič.

Ďalším časopisom a vydavateľstvom tohto druhu je *Nova revija* (*Nový časopis*), ktorý vznikol začiatkom 80. rokov a pod jeho strechou pôsobila takpovediac celá opozičná intelektuálna a filozofická elita – vrátane filozofa Ivana Urbančiča, žiaka a pokračovateľa filozofie záhrebského filozofa Vanje Sutlića, ktorý sa pokúšal spojiť fenomenológiu

s kritickým myslením marxizmu. Náš výber sa však z priestorových dôvodov musel skoncentrovať do hermeneutického kruhu, ktorý sa pokúša slovenskému čitateľovi predstaviť iba niekoľko fragmentov z tých najvitalnejších filozofických oblastí v Slovinsku.

Až na psychoanalýzu, ktorá si vytvorila svoj vlastný inštitucionálny základ, jednotlivé filozofické orientácie a postoje sa formovali okolo literárno-humanisticky zameraných časopisov. Medzi týmito „odvetvami“ filozofie sú neraz veľké rozdiely viditeľné aj na poli etiky. Do nášho výberu sme napríklad zaradili štúdiu filozofky Cvetky Tóth, ktorá svoje myslenie rozvíjala v radiačnom rámci frankfurtskej marxistickej filozofie a svoj záujem postupne presúvala až k biocentrickej metafyzike Edvarda Kocbeka, v ostatnom období k problematike svetového étosu. Okrem už spomenutých predstaviteľov sa svojimi štúdiami predstavujú aj Mladen Dolar a Alenka Zupančič, filozofi, ktorí sú popri S. Žižekovi azda najvýznamnejšími predstaviteľmi ľubľanskej lacanovskej školy, prednášajú na univerzite v Lubľane, redigujú časopis *Problemi (Problémy)* a knižnú edíciu *Analecta*.

Neakademický doplnok k tomuto výberu predstavujú príspevky Primoža Repar a Miklavža Ocepka, dvoch mladších predstaviteľov širšej existencialistickej, a možno skôr existenciálnej orientácie. Prívčas zosnulý Ocepek bol duchovným žiakom Emmanuela Lévinasa (popri Edvardovi Kováčovi, ktorý vyučuje v Lubľane aj na parížskej Sorbonne) a „dušou“ filozofických diskusií prebiehajúcich v okruhu časopisu a vydavateľstva *Apokalipsa*. Pod ich, t. j. Reparovým a Ocepkovým, vedením vyšlo v slovinčine viacero základných, existencialisticky orientovaných diel od takých autorov, ako sú S. Kierkegaard, M. Buber, K. T. Jaspers, E. Lévinas, J. Derrida, M. Heidegger, J.-L. Marion a i.; vyšla aj úctyhodná „vzorka“ rozsiahleho diela P. Ricœura v ôsmich zväzkoch. Filozofická edícia *Aut* tak vyplňa dosť medzier, resp. bielych miest na mape európskej a svetovej filozofie preloženej do slovinčiny. Okrem toho sa pokúša – spolu s edíciou *Fraktal* a genderovým projektom, ktoré vedie Stanislava Repar – upozorňovať aj na pôsobenie a myšlienkové výkony filozofov a filozofiek v stredoeurópskej a juhoeurópskej oblasti, a to aj v interdisciplinárnych alebo medzidruhových súvislostiach. Knižne tak už vyšli diela B. Hamvasa, T. Halíka, M. Petříčka ml., M. Marcelliho, P. Baršu a i., časopisecky a v zborníkoch sa predstavili aj mnohí ďalší, napríklad E. Farkašová, Z. Kiczková, M. Szapuová, Z. Kalnická, F. Novosád, E. Gál, D. Kamhal, P. Sýkora, P. Michalovič, V. Šiler a mnohí ďalší predstavitelia z oboch regiónov. V špeciálnych genderovo zameraných číslach časopisu a rovnako orientovaných knižných publikáciách majú svoje stále miesto teoreticky rodových a *queer* štúdií – od H. Cixous až po, povedzme, R. Felski.

Od roku 2007 vydavateľstvo Apokalipsa organizuje aj Medzinárodné filozofické sympóziu, ktoré prebieha každé dva roky v slovinskom Krase a nesie meno zosnulého kolegu Miklavža Ocepka. Filozofické zborníky, ktoré prispeli – okrem iného – aj k zvýšeniu vzájomnej informovanosti o filozofických iniciatívach v našich krajinách, sú práve „žatvou“ z týchto stretnutí.

Vydavateľstvá, ktoré vznikli okolo časopisov, ale aj niektoré iné vydavateľstvá a časopisy (napr. v rámci Slovinskej akadémie vied a umení – SAZU; vydavateľstvá Studia humanitatis, Slovenska matica, *cf, Delta – feministické štúdie pod vedením filozofky

Evy Bahovec, Študentska založba – edície Koda a Claritas, v menšej miere vydavateľstvá Literatúra, ŠKUC a i.) svojimi filozofickými a filozoficky zameranými teoretickými či esejistickými publikáciami po roku 1989 mimoriadne obohatili priestor nielen myslenia, ale aj jazyka, ktorým hovoria dva milióny ľudí. Preložené sú základné práce z dejín filozofie od Aristotela po Kanta a Hegla, sprístupnená je veľká časť Kierkegaardových diel, ešte o čosi lepšia je situácia s Nietzsche, Heideggerom a, samozrejme, Lacanom. Platóna bolo možné čítať v slovinčine už pred druhou svetovou vojnou, dnes je preložené celé jeho dielo v novom preklade Gorazda Kocjančiča, ďalšieho filozofa strednej generácie, ktorého možno považovať za pokračovateľa personalizmu, dokonca ruského náboženského personalizmu, a ktorý vedie vydavateľstvo a internetový časopis *Logos*. V tejto súvislosti treba pripomenúť, že kresťanské myslenie na pomedzí filozofie a teológie v Slovinsku rozvíja aj okruh prednášajúcich na Teologickej fakulte v Lubľane, pripomeňme hoci Janeza Vodičara (hermeneutika), Branka Kluna (fenomenológia) alebo Roberta Petkovška (existenciálno-fenomenologicky zameraná filozofia náboženstva). Ďalšou inštitucionálnou oporou filozofického myslenia je, prirodzene, Ústav filozofie SAZU, ktorého činnosť stojí na štyroch problémových pilieroch: skúmanie vzťahu medzi filozofiou a vedou, medzi filozofiou a umením, medzi filozofiou a politikou a v neposlednom rade skúmanie vzťahu filozofie k sebe samej.

Všetkých vymenovaných mysliteľov sme, žiaľ, do nášho výberu nemohli zaradiť; to by bola úloha, ktorá by zaplnila ďalšie dve tematické čísla časopisu. Zaradiť by sme do nich museli aj texty prinajmenšom dvoch výnimočných osobností z oblasti filozofie spred druhej svetovej vojny, Almy Sodnik a Franceho Vebera – jeho myslenie v dnešnom kontexte rozvíja a „spravuje“ filozof Bojan Žalec. V dôsledku limitovaného, a teda aj limitujúceho rozsahu výberu sme museli upustiť od predstavenia filozofov Valentina Kalana (antická filozofia), Maje Miličinski (filozofické myslenie orientu – čiastočne sa ním zaoberá aj filozofka Marija Švajncer z mariborskej univerzity) či Aleša Buntu (filozofia a popkultúra). Štúdiá Andriiny Tonkli Komel, vychádzajúca z diela H. Arendt, ktorá bola pôvodne pripravená a preložená do tohto výberu, vyjde samostatne v niektorom z nasledujúcich čísel *Filozofie*.

Vo výbere sme museli poskytnúť viac priestoru psychoanalýze, nehľadiac na osobné preferencie, alebo dokonca názory, ktoré ju za filozofiu, v tom užšom zmysle slova, nepovažujú. Ide totiž o myslenie, ktoré zapustilo korene v Slovinsku a ktoré sa zároveň najvýraznejšie uplatnilo aj vo svete. Veríme, že sa nášmu zostavovateľsko-prekladateľskému tandemu podarilo vyskladať aspoň zaujímavý, hoci nie kompletný pohľad do dielne slovinskej filozofie a v slovenskom čitateľovi vzbudiť záujem o pokračovanie tohto „príbehu o inakosti“.

Naše poďakovanie patrí všetkým, ktorí nás pri tom povzbudzovali a ktorí nám tento impulz sprostredkovali po tom, čo sme ako partneri zasadli za spoločný okrúhly stôl. Poďakovanie v neposlednom rade patrí aj redakcii časopisu *Filozofia*; najmä „prvé čítanie“ príspevkov kolegyňou Lubicou Hábovou vďaka jej dômyselnému a obetavému redigovaniu „prvovýstupov“ predstavovalo neoceniteľnú pomoc. Veríme, že možné prekladateľské „licencie“ alebo nie celkom jednoznačné riešenia vzniknutých (či už terminologic-

kých, alebo štylistických) problémov ako dôsledok odlišných situácií na slovenskej a slovinskej filozofickej scéne nezatienia radosť z myšlienkového výkonu, ktorou by mala filozofia – napriek neradostným súvislostiam súčasného „životného sveta“ – oplývať.

Primož Repar a Stanislava Repar

Vychádza s podporou *Javne agencije za knjigo Republike Slovenije*.